

Bijdragen en Mededelingen Gelre 2010, historisch jaarboek voor Gelderland deel CI

Het Uur van de Waarheid is een familiegeschiedenis die ruim een eeuw beslaat, van het einde van de achttiende tot het begin van de twintigste eeuw, met een accent op de woelige jaren rondom 1800. We volgen de levensloop van Bernhardine Louise von Brun, dochter van een gepensioneerd militair uit het Nedersaksische Polle. Op twintigjarige leeftijd trouwde deze Bernhardine, kortweg Bährne genoemd, met de drieënzeventigjarige baron Hieronymus Karl Friedrich von Münchhausen die destijds al wijd en zijd bekend stond om de onderhoudende maar hoogst onwaarschijnlijke avonturenverhalen die hij placht te vertellen. Het huwelijk was geen succes. Bährne onderhield openlijk contacten met andere mannen en bracht na een jaar een dochter ter wereld van wie Münchhausen het vaderschap niet erkende. Reeds voor de geboorte van het kind werd Bährne door haar echtgenoot verstoten.

Lied Deurvorst vertelt in het eerste deel van het boek deze geschiedenis aan de hand van uitvoerige citaten uit eerdere geschriften over het leven van Münchhausen, aangevuld met eigen naspeuringen. In deze eerdere publicaties wordt de jonge Bährne doorgaans afgeschilderd als een berekenende en lichtzinnige profiteuse die het vooral om het kapitaal van de baron te doen was. Deurvorst wijst erop dat de auteurs van die geschriften meestal niet onpartijdig waren, maar zelf lijkt zij dat ook niet bepaald in haar reconstructie, die op nogal wat veronderstellingen is gebaseerd, schetst zij het beeld van een naïeve jonge vrouw die ten onrechte vertrouwd heeft op de goede bedoelingen van de oude baron. Deze zou op zijn beurt sterk negatief beïnvloed zijn door een jaloerse neef en erfgenaam. Geheel overtuigend is het geschetste beeld echter

niet, voor de ruimhartige afspraken die aanvankelijk tussen de echtgenoten zouden hebben bestaan, voert Deurvorst geen werkelijk bewijs aan. Het eerste deel van *Het Uur van de Waarheid* is daarmee niet het sterkste.

Interessanter, zeker vanuit Gelders perspectief, zijn de twee volgende delen, die zich afspelen in Didam en omstreken in de tijd van de Bataafsche Republiek. Na het overlijden van het dochtertje, tien maanden na de geboorte, vertrok Bährne naar Didam om er ongehuwd te gaan samenwonen met textielfabrikant Hendrik van Elsenbroek. Vanaf dat moment gebruikte ze haar tweede naam Louise. Ook deze relatie hield niet lang stand. In december 1799 verliet Louise Van Elsenbroek voor Abraham de Both, drost en richter van Didam. Met hem trad zij in het voorjaar van 1800 in het huwelijk. Als richter raakte Abraham de Both in deze periode verwickeld in ernstige ongeregeldheden te Didam. Deurvorst geeft van die geschiedenis een boeiend en gedetailleerd beeld op basis van bewaard gebleven rapporten en getuigenverklaringen. Uit deze stukken rijst het beeld op van een uit de hand gelopen conflict rondom een pastoorsbenoeming, dat uitgroeide tot een ware dorpsvete waarin tegenstanders elkaar met stenen en kogels te lijf gingen. Abraham de Both, die vanuit zijn positie de rust in Didam had moeten handhaven, slaagde daar niet in. Ten dele omdat hij zelf vanaf het begin onomwonden partij had gekozen voor één van de pastoorskandidaten maar ook omdat zijn eigen positie door de relatie met Louise von Brun, een omstreden persoon in het dorp, onder druk kwam te staan. Na een uitvoerig onderzoek naar de situatie door dr. A.A. Roukens, in opdracht van het Hof van Justitie in Arnhem, werd Abraham de Both wegens slecht functioneren uit zijn ambt ontheven. De uitvoerig geciteerde verslagen en verklaringen, compleet met roddel en achterklap, laten zien hoe de onderlinge verhoudingen in

Didam steeds verder verstoord raakten en hoe enkele raddraaiers, op de achtergrond gesteund door onder meer de rentmeester van Huis Bergh, hun tegenstanders dankzij een zeker machtsvacuüm steeds meer wisten te terroriseren. Dit deel van het boek geeft daarmee een interessante inkijk in het functioneren (en het disfunctioneren) van het gezag in de woelige Bataafse tijd. Onduidelijk blijft daarbij in hoeverre de situatie in Didam uitzonderlijk was.

De laatste twee delen van *Het Uur van de Waarheid* gaan in op de latere -rustiger- huwelijksjaren van Louise en Abraham en op de levensgeschiedenis van hun zoon Frans de Both, notaris in Terborg, en diens zoon Zeno Vonk de Both. Daarbij draait het met name om de verkwisting van het familiekapitaal door vader Frans en de reactie daarop van zijn zoon Zeno. Het laatste deel leunt mede op informatie die kennelijk mondeling is overgeleverd, zonder nadere bronvermelding, hetgeen een)verder niet geëxpliceerde familierelatie doet vermoeden tussen de auteur en de hoofdpersonen van het boek. Bij het analyseren van de levensloop van haar voorouders heeft Deurvorst een nogal moralistische invalshoek gekozen. De dramatische titel van het boek verwijst naar de notie dat elk mens op één of meer momenten in zijn leven voor een 'uur van de waarheid' zou komen te staan, waarin hij of zij een goede of slechte keuze kan maken. In dat verband is het oordeel over de mannen in het leven van Bährne Louise von Brun vrij kritisch, terwijl de handelwijze van Bährne Louise opvallend mild beoordeeld wordt. Los van dit wat onevenwichtige morele oordeel is *Het Uur van de Waarheid* een onderhoudende familiegeschiedenis, die met name door de gedetailleerde weergave van gebeurtenissen op basis van brieven, rapporten en getuigenverklaringen. Een aangename verrassing zijn verder de afbeeldingen, vaak voorzien van uitgebreide bijschriften van de locaties waar het verhaal zich afspeelt.

Dolly Verhoeven

(Prof. Dr. T.H.G. Verhoeven, historica)